

2. BÖLÜM

HASTANE ORTAMINDA ETİK YAKLAŞIMLAR, HASTA HAKLARI ve ETİK İKİLEMLER

Alev YILDIRIM KESKİN²

Giriş

Etik, değerler felsefesi, etik-ahlak felsefesi, davranışlarda doğruluk ve yanlışlığı belirleme, ahlaklı davranma, neyi yapmalı ya da yapmamalı sorularına cevap şeklinde tanımlanan kurallar sistemidir ^(1,2). Etik sağlık hizmetlerinin önemli bir unsurudur ⁽³⁾. Hastane ortamlarında sağlık hizmeti sunan profesyonellerin topluma yönelik sorumluluklarının artması ve sağlık hizmetlerinin hızlı bir şekilde değişmesi etik problemleri de beraberinde getirmiştir ⁽⁴⁾. Etik problemler, davranışların iyi olması ile ilgili tereddütler olduğunda ortaya çıkan, etik ikilemler ve etik ihlaller olarak karşılaşılan durumdur. **Etik ikilem**; bir bireyin herhangi bir durum karşısında doğru ile yanlış arasında tereddüt etmesi, birden fazla seçeneğin olması yani seçim sorunu yaşaması olarak tanımlanmaktadır. **Etik ihlal** ise; meslek ahlakını düzenleyen etik kuralların hiç tereddüt edilmeden çiğnenmesidir ^(3,5). Teknolojinin ilerlemesi, iletişim, hasta hakları, değerleri, beklentileri, tedavi bakım hizmet süreci gibi konular, sağlık sektöründeki değişim, sağlık hizmeti sunan kişilerin (hekim, hemşire, vd.) değerleri ve beklentileri sağlık hizmeti sunumunda etik ikilemlerin oluşmasına neden olmaktadır ⁽³⁾. Bu sebeple sağlık hizmetleri sunumunu yaparken belirsiz, zorluk düzeyi yüksek ve riskli durumlarla karşılaşıldığında sağlığı korumak, geliştirmek ve sürdürmek için etik bakış açısına sahip sağlık profesyonellerine gereksinim bulunmaktadır ⁽³⁾.

Hastanelerde sunulan hizmetlerde görev alan, bu hizmetlerin kalitesini artırmada oldukça yoğun çalışan sağlık profesyonelleri arasında hemşireler ön sıralarda yer almaktadır ⁽⁶⁾.

² Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi Akşehir Kadir Yallagöz Sağlık Yüksekokulu, alevyildirim@selcuk.edu.tr

leki sorumlulukları, mesleğin temelini oluşturan değer yargıları etik karar verme açısından önemlidir. Karar verme sürecinde ilkelerin göz önünde bulundurulması, hastanın ve ailesinin değer yargılarının dikkate alınması, kültürel özelliklerine, dini ve spiritüel görüşlerine özen göstermeyi gerektirmekte olup ekip yaklaşımı önemlidir⁽³⁹⁾.

Etik ikilem yaşayan hemşirelerin etik ilke ihlallerini, etik ikilemler yaşandığında; hemşirelerin, diğer sağlık profesyonellerinin, hastaların, hasta yakınlarının bakış açıları önemli rol oynamaktadır. Etik ikilemlerle karşılaşan hemşirelerin; bireysel değerlere, inançlara önem vermesi, yasalar, etik kodları bilmesi, etik ilkeleri sahiplenmesi gerekmektedir^(32, 40, 41).

Sonuç

Hemşireler sağlık bakım ve tedavi süreçlerinde etik kararlar almak zorunda kalmakta ve karar verme sürecinde etik ikilemler yaşayabilmektedirler. Etik ikilemler ile karşılaşan hemşirelerin uygun çözüm yolları bulması ve doğru kararlar alması beklenmektedir. Bu nedenle hemşirelerin etik problemleri tanınması ve çözümlemesi için etik duyarlılıklarının gelişmiş olması gerekmektedir. Etik duyarlılık, etik ikilemlerin belirlenmesinde, alternatif çözümlerin üretilmesinde ve etik karar verme sürecinde etkilidir. Etik ikilemlerin yaşanmaması için hemşirelerin etik duyarlılıklarının artırılması, etik sorunları tanıma ve sorunlara çözüm üretmede doğru yaklaşımı sergilemeleri için etik eğitiminin sürekliliğinin sağlanması önemlidir.

KAYNAKÇA

1. Sayım F, Etik ve iş etiği kavramları. *Akademik Arge Dergisi*, 2015;15:23-32.
2. Aydın, İ. (2010). *Yönetmel, mesleki ve örgütsel etik*. (4. Baskı). Ankara: Pagem Akademi Yayınevi, 5-108.
3. Kırılmaz H, Kırılmaz KS. Sağlık hizmetlerinde etik ikilemlerde ampirik etik çalışmalarının yararları. *İnsan&İnsan*, 2014;1:35-44.
4. İştah IE. Hastane çalışanlarının meslek etiği hakkındaki görüşlerinin ve etik sorunlarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2018;66:861-73.
5. Yıldırım G, Kadioğlu S. Etik ve tıp etiği temel kavramları. *C.Ü Tıp Fak. Dergisi*, 2007;29(2):7-12.
6. Utlu N. Hastane ortamında hemşirelerin etik yaklaşımı ve etik ikilemler. 2016;17-35. Doi: 10.17932/IAU. IAU. IAUD.m.13091352.2016.8/29.
7. Erbinç S, Açikel C, Başoğlu C, et al. Yanık merkezi hemşirelerinde anksiyete, depresyon, iş doyumu, tükenme ve stresle başa çıkma: Karşılaştırmalı bir çalışma. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2002; 3(3):162-68.
8. Ay F. Elektronik hasta kayıtları ve etik sorunlar. *İş Ahlak Dergisi*, 2009; 2(3): 67-74.

9. Sayım F. Sağlık piyasa yapısında etik sorunlara yol açan uyumsuzluklar. *Akademik Ar-ge Dergisi Sosyal Bilimler*, 2015; 15(1):99-116.
10. Akpınar A, Alvur T, Ersoy N, Topsever P. Düzce ili aile hekimlerinin yaşadığı etik sorunlara dayanan bir etik eğitim programı önerisi. *Konuralp Tıp Dergisi*, 2013;5(1):3-10.
11. Kadivar M, Manookian A, Asghari F, et al. Ethical and legal aspect of patients safety: acinical case report. *J Med Ethics Hist Med*. 2017;10-15.
12. King CA. Clinical ethics: Patient and provider safety. *AORN J*. 2017;106(6):548-51.
13. Durgun H, Kaya H. The attitudes of emergency department nurses towards patient safety. *Int Emerg Nurs*. 2017; S1755-599X (16)30113-6.
14. Ulrich B, Kear T. Patient safety and patient safety culture: Foundations of excellent health care delivery. *Nephrol Nurs J*. 2014;41(5):447-56.
15. Zahedi F, Sanjari M, Aala M, et al. The code of ethics for nurses. *Iran J Public Health*, 2013;42(1):1-8.
16. Masror D, Heydarikhayat D, Joolae S. Assessing patient safety events and it's correlation with nurse-physician interaction from nurses' view. *Quarterly Journal of Nursing Management*, 2012;1(2):37-45.
17. Helsley L, McDonald JV, Stewart VT. Addressing in-hospital "falls" of newborn infants. *Jt Comm J Qual Patient Saf*. 2010;36(7):327-33.
18. Siewert B, Hochman MG. Improving safety through human factors engineering. *Radiographics*, 2015;35(6):1694-705.
19. Kangasniemi M, Vaismoradi M, Jasper M, et al. Ethical issues in patient safety: implications for nursing management. *Nurs Ethics*. 2013;20(8):904-16.
20. Bayık A. Hasta hakları, etik ve hemşirelik. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2000;16(1):57-72.
21. Kuyucu NF. <http://www.mku.edu.tr/files/4108-f931aa87-0a73-4c63-9e62-a8ecd-febd107.pdf>. Erişim Tarihi: 04.04.2020.
22. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4847&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>. Erişim Tarihi:0.05.2020.
23. https://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?view=article&id=984:hasta&format=pdf&option=com_content&Itemid=65. Erişim Tarihi: 04.05.2020.
24. http://www.istanbulsaglik.gov.tr/ahweb/belge/mevzuat/hasta_haklari.pdf. Erişim Tarihi:02.04.2020.
25. Karadakovan A. Hemşirelikte etik kodlar ve etik sorunlar. *Nefroloji Hemşireliği Dergisi*. 2008, 61-65.
26. Elçigil A, Bahar Z, Beşer A, Mızrak B, Bahçelioğlu D, Demirtaş D, Özdemir D, Özgür E, Yavuz H. Hemşirelerin karşılaştıkları etik ikilemlerin incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2011; 14(2): 52-60.
27. Monteiro MAA, Barbosa RCM, Barroso MGT, et al. Ethical Dilemmas Experienced By Nurses Presented in Nursing Publications. *Rev Latino-am Enfermagem*, 2008;16(6),1054-9.
28. Kim K, Han Y, Kim J. Korean Nurses' ethical dilemmas, professional values and professional quality of life. *Nursing Ethics*, 2014;22(4):467-478.
29. Karlsson M, Roxberg A, Silva BA, et al. *International Journal of Palliative Nursing*, 2013;16(5).
30. Goethals S, Gastmans C, de Casterle BD. Nurses Ethical Reasoning and Behaviour: A Literature Review. *International Journal of Nursing Studies*, 2010; 47:635-650.

31. Hakko A, Kıvanç MM. Hemşirelik Hizmetleri Yönetiminde Etik Davranışlar. *Journal of Health and Management*, 2018;5(3):227-232.
- 32: Tazegün A, Çelebioğlu A. Çocuk hemşirelerinin etik duyarlılık düzeyleri ve etkileyen faktörler. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 2016; 6, 97-102.
- 33: Alan H, Tiryaki H, Şıpkın S. Yoğun Bakım ve Ameliyathane Hemşirelerinin Etik İki-lemelere Karşı Duyarlılıkları: Üniversite Hastanesi Örneği. *Cumhuriyet Nursing Journal*, 2017;6(1),26-33.
- 34: Başak T, Uzun Ş, Arslan F. Yoğun bakım hemşirelerinin etik duyarlılıklarının incelenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 2010;52,76-81.
- 35: Dikmen Y. Yoğun bakım hemşirelerinde etik duyarlılığın incelenmesi. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 2013;2(1),1-7.
- 36: Filizöz B, Aşçı A, Mesci G, Bağcıvan E. Hemşirelerde etik duyarlılık: Sivas ili merkez kamu hastanelerinde bir araştırma. *İş Ahlakı Dergisi*, 2015;8:47-66.
- 37: Aslan Ö, Vural H, Avcı PY. Ameliyathane Hemşirelerinin Etik Sorunlara Yönelik Yaklaşımlarının Belirlenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 2003;45(2):147-152.
- 38: Basso-Musso L. Nursing and the resolution of ethical dilemmas. *Invest Educ Enferm*, 2012;30(2), 260- 268.
- 39: Demirsoy N, Türe Yılmaz A, Şaylıgil Ö. Hemşirelerin etik ikilemlere yaklaşımları: Bir kamu hastanesi örneği. *Journal of Human Sciences*, 2018;15(3):1568-1583.
- 40: Aksu T, Akyol A. İzmir'deki hemşirelerin etik duyarlılıklarının incelenmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History*, 2011; 19, 16-24.
- 41: Dalcalı BK, Şendir M. Hemşirelerin kişisel değerleri ile etik duyarlılıkları arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 2016; 24, 1-9.